

Wstęp

Inspiracją do przeprowadzenia opisanego w pracy badania było zaobserwowanie dużej i, jak się wydaje, stale rosnącej popularności diagnozy i terapii metodą integracji sensorycznej opracowanej w latach 70. XX wieku przez Jean A. Ayres przy współbrzmieniu z nią licznych i niejednoznacznych opiniach dotyczących zasadności stosowania tej metody.

Uogólniając kontrowersje wokół metody SI, należy wskazać na jej szerokie rozpowszechnienie w ośrodkach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, instytucjach oświaty i wybranych placówkach systemu ochrony zdrowia i współistniejący z tym silny sceptycyzm środowiska badaczy i naukowców – za wartość rekomendacji i zastosowań uznają oni jedynie te oddziaływania, których efektywność została potwierdzona w randomizowanych badaniach, tzn. stanowiących praktyki oparte na dowodach (*evidence-based practices*, EBP).

Rozbieżność opisanych wyżej stanowisk wzbudzać może uzasadniony niepokój i poczucie zagubienia u rodziców, którzy poszukują pomocy dla swojego dziecka doświadczającego trudności określanych zamiennie jako „zaburzenia integracji sensorycznej” lub „zaburzenia przetwarzania bodźców sensorycznych”. Stan ten może utrudniać podejmowanie adekwatnych działań pomocowych względem dziecka, a doświadczenie dysonansu jest tylko jednym z potencjalnych kosztów, które ponosić mogą całe rodziny. Poza kosztami psychologicznymi mowa tu o znacznym zaangażowaniu organizacyjnym, czasowym czy finansowym. Wobec tak silnego rozdźwięku stanowisk odnoszących się do terapii metodą SI uznano za ważne podjęcie badań, których celem byłoby stworzenie pogłębionego opisu doświadczeń towarzyszących diagnozie i terapii metodą SI oraz próba zrozumienia ich znaczenia dla osób korzystających z tej formy terapii.

Dokonano gruntownej analizy danych, z której sprawozdanie zawarto w części teoretycznej niniejszej pracy.

W rozdziale pierwszym przedstawiono zarys postrzegania rodziny w ujęciu systemowym z opisem ewolucji tego podejścia, uznano bowiem, że doświadczenie diagnozy i terapii metodą SI, choć stanowi oddziaływanie ukierunkowane na jednostkę (dziecko), będzie rzutowało na cały system rodzinny, który – w świetle teorii systemowych – stanowi coś więcej niż suma jego elementów. Oznacza to, że zmiana w sposobie funkcjonowania członka systemu (wskutek uczestnictwa w terapii SI) nieuchronnie zainicjuje zmianę w całej rodzinie.

Rozdział drugi przedstawia rodzinę małego dziecka jako kontekst terapii ze wskazaniem wybranych form oddziaływań rozwijających się równolegle z podejściem Ayres. Uznano, że dla uzyskania wyczerpującego opisu metody SI należy uwzględnić specyficzny kontekst społeczno-kulturowy, w którym ona powstała. W tym celu zaprezentowano inne podejścia terapeutyczne powstające i stosowane równolegle z metodą SI w ostatnich dekadach XX wieku oraz wybrane czynniki wpływające na efektywność terapii z udziałem rodziny z małym dzieckiem.

Na tym tle w rozdziale trzecim dokonano opisu teorii i terapii integracji sensorycznej autorstwa Jean A. Ayres oraz opracowanych przez nią narzędzi diagnostycznych. Przedstawiono czynniki ryzyka zaburzeń SI, przykłady zaburzeń rozwoju obejmujących symptomy trudności z przetwarzaniem bodźców sensorycznych oraz ich klasyfikację w podręcznikach diagnostycznych. Opisano także cele, standardy i dostępność terapii integracji sensorycznej.

Rozdział czwarty przedstawia główne obszary krytyki metody integracji sensorycznej oraz – stanowiące rodzaj odpowiedzi na ww. krytykę – opisy działań podejmowanych przez badaczy tej metody ilustrujące jej intensywną ewolucję.

Z uwagi na fakt, że badania do niniejszej pracy przeprowadzono w Polsce, nie mogło w niej zabraknąć odniesień teoretycznych i praktycznych do społeczno-kulturowego kontekstu prowadzonych analiz. W rozdziale piątym opisano, jak terapia SI jest przedstawiana w polskiej narracji naukowej i popularnej oraz jakie miejsce zajmuje wśród innych oddziaływań terapeutycznych.

Opis problematyki badań własnych, ich etapy oraz analizę rezultatów zawarto w części empirycznej pracy. Zjawisko popularności metody SI uznano za swoisty społeczny fenomen. Nadrzędnym celem badania uczyniono zatem bliższe jego poznanie oraz próbę lepszego zrozumienia

znaczeń przypisywanych doświadczeniom diagnozy i terapii SI w kontekście niejednoznacznego statusu tej metody (rozdział szósty).

W rozdziale siódmym scharakteryzowano obrany paradygmat badawczy i opisano kolejne etapy badania. Z uwagi na przyjęcie założenia, że analizowany fenomen stanowi „problem istotny społecznie” (Pietkiewicz i Smith, 2012), a jego lepsze zrozumienie wymaga opisu i interpretacji zarówno w kontekście jednostkowym, jak i w doświadczeniu zbiorowym, konieczne było zastosowanie odpowiedniej metody badawczej. Za adekwatną i kompletną dla tego celu metodologię uznano interpretacyjną analizę fenomenologiczną.

Filozoficzną ramę odniesienia dla interpretacji znaczenia doświadczeń diagnozy i terapii metodą SI stanowił konstrukcjonizm społeczny (zasygnalizowany również krótko w rozdziale pierwszym w kontekście ewolucji myślenia systemowego). Zakłada on, że osobiste doświadczenie jest stale (re)konstruowane w procesie interakcji z otoczeniem o określonej charakterystyce i z wykorzystaniem aktów komunikowania (dialogu), w którym doniosłą rolę odgrywa język. Jako źródła opowieści o diagnozie i terapii metodą SI wykorzystano (opisane w części teoretycznej pracy) dwie podstawowe narracje, którymi posługują się różne grupy społeczne: narrację naukową – właściwą dla środowisk postulujących stosowanie praktyk opartych na dowodach (EBP) – i narrację popularną, w której zawarto komunikaty opisane jako „parentingowy”, specjalistyczny i komercyjny oraz treści przeprowadzonych rozmów z matkami.

W kolejnych rozdziałach pracy omówiono szczegółowo zebrany materiał (rozdział ósmy) oraz poddano go wnikliwej dyskusji (rozdział dziewiąty).

Podsumowując, zaplanowano eksplorację problemu badawczego jako połączenie analiz konceptualnych z empirycznymi badaniami jakościowymi realizowane według trzech etapów:

- 1) studium literatury przedmiotu (rekonstrukcja dostępnych danych dotyczących teorii SI oraz kontekstu jej powstania),
- 2) wywiady z matkami,
- 3) kontrybucja teoretyczna.

Niniejsza praca jest sprawozdaniem z wieloetapowej eksploracji zagadnienia istotnego społecznie, swoistego fenomenu, jakim jest popularność metody integracji sensorycznej w określonej przestrzeni społeczno-kulturowej i czasie historycznym. Przedstawia analizę dotyczącą znaczenia doświadczenia, w którym zanurzone są matki, ze szczegółowym i dogłębnym opisem kontekstu ich doświadczeń, języka, jakim je opisują,